

– Nyáktermelő adenoma és cystadenoma; adenomatosus hyperplasia.

A növekvő vagy a diagnózis felállításakor már ≥ 1 cm $\varnothing$ epehólyag polypokat cholecystectomya útján el kell távolítani, mivel rosszindulatúan elfajulhatnak.

B) ROSSZINDULATÚ DAGANATOK

Epehólyagcarcinoma [C23]

Elő: Incidenciája: kb. 3/100.000/év; nő > férfi, gyakorisági csúcsa 70 éves kor felett.

Et: A cholelithiasis és a krónikus cholecystitis kockázati tényezőknek tartható: Az esetek 80%-ában egyidejűleg epekövek is jelen vannak! A tartós Salmonella-ürítők is fokozottan veszélyeztetettek; > 1 cm $\varnothing$ epehólyag polypok rosszindulatúan elfajulhatnak.

Pth: Többnyire adenocarcinoma.

Kl: – Nincs korai tünete, esetleg véletlen lelet cholecystectomyát követően.

– A tünetek fellépése késői lelet:

- Néha tapintható tumor az epehólyag helyének megfelelően.
- Esetenként elzáródásos sárgaság (késői tünet).

Lab: Cholestasist jelző paraméterek $\uparrow$ (γ GT, AP, stb.), esetleg C19-9.

DD: Cholelithiasis, cholecystitis.

Dg: • UH, endoszonográfia, intraductalis UH (IDUS).

• „One stop-shop”- MRI, beleértve MRCP és MR-angio.

• Spirál-CT és ERCP.

Th: A cholecystectomya csak véletlenül felfedezett carcinoma in situ (Tis) és T₁N₀M₀ stádiumú carcinoma esetén elégséges. Előrehaladott stádiumban meg kell vizsgálni, hogy végrehajtható-e egy kuratív célú műtéti beavatkozás.

Lokoregionális megbetegedésben (preoperatív neoadjuváns radiokemoterápia után lehetőség nyílna a resectio elvégzésére.

Inoperábilis esetben palliatív eljárások (pl. stent behelyezése) végezhetők az epeelfolyás helyreállítása céljából.

Prg: Amennyiben nincs mód RO-resectiora (az esetek többsége): kedvezőtlen.

Epeúti carcinoma és Klatskin-tumor

Syn: Cholangiocellularis carcinoma (CCC), cholangiocarcinoma [C22.1].

Elő: Incidenciája kb. 3/100.000/év.

Pth: Többnyire adenocarcinoma, gyermekkorban embryonalis rhabdomyosarcoma.

A májvilla carcinomai = Klatskin tumor:

4 típusba sorolása Bismuth szerint:

I. típus: A carcinoma érinti a d. hepaticus communist, de a májvillát nem.

II. típus: A carcinoma a májvillát is érinti.

III. típus: A carcinoma a szegmentum határát is eléri.

IV. típus: A carcinoma egy másik szegmentumra is ráterjed.

Et: Fokozott kockázattal járnak a choledochuscysták, choledochuskövek, primer sclerotizáló cholangitis és az epeutak parazita fertőzései: Trematodák, májmételyek (Opisthorcis = macska májmétely; Clonorchis = kínai májmétely).

Kl: Nincs korai tünete; Courvoisier-jel = fájdalomtalan icterus + tapintható, megnagyobbodott epehólyag.

DD: Pancreasfejtumor.

Dg: Lásd fent.

Th és Prg: Lásd fent.

5. FOLYADÉK- ÉS ELEKTROLITHÁZTARTÁS

Élettan: A test víztartalma felnőtt férfiakban a testsúly 60%-a, nőkben 50%-a (nagyobb zsírtömegű csecsemőknél ez az érték 75%).

A test víztartalmának 2/3-a intracellulárisan, 1/3-a extracellulárisan helyezkedik el. Az extracelluláris folyadék magában foglalja az interstitialis és az intravasalis folyadékot.

Intracelluláris folyadék (ICF) : 40% x tskg

Extracelluláris folyadék (ECF) : 20% x tskg

Interstitialis folyadék (ISF) : 15% x tskg

Intravasalis folyadék (IVF = plazmavolumen) : 5% x tskg

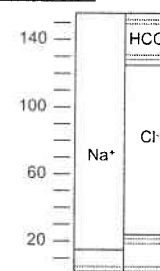
Transcellularis folyadék („harmadik folyadéktér”):

A különböző testüregekben (pl. liquor tér, pleurális-, illetve peritoneális tér, gyomor-bélcsatorna) képződő folyadék.

Elektrolitok:

Az extracelluláris folyadékokban a kationok közül a nátrium, az anionok közül a klorid és bikarbonát a túlsúlyban, míg intracellulárisan a kálium és a foszfátsók dominálnak. Az eltérő fehérjetartalom következtében az interstitialis és intravasalis folyadéktér között minimális ioneltolódás adódik: A Gibbs–Donnan mechanizmusnak megfelelően a fehérjeszegényebb interstitialis folyadék valamivel gazdagabb kloridionokban, mint a fehérjegazdag vérplazma.

A plazma ionösszetétele

Anion-gap = Anionrés: Szerves és szervetlen savak, szulfát, foszfát, anionos fehérje
Kation-gap = K⁺, Ca⁺⁺, Mg⁺⁺

Egyszerű kiszámítási forma: Anionrés » Na⁺ - (Cl⁻ + HCO₃⁻)

Normálérték: 12 ± 4 mmol/l

Ozmotikus nyomás és ozmolalitás, illetve ozmolaritás:

A plazma ozmotikus nyomása gyakorlatilag arányos az oldott részecskék számával. Az ozmolalitás az oldott anyag koncentrációja az oldószer (víz) kilogrammjára vonatkoztatva. (Osmolaritásnál literre vonatkoztatva).

Normálérték: 280–296 mOsmol/kg H₂O.

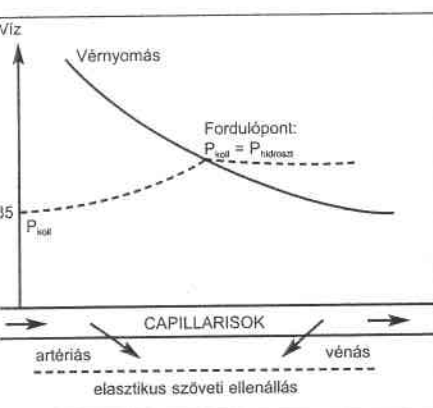
A szérum vagy a plazma ozmolalitásának kiszámítása:

• mosmol/kg H₂O = 1,86 x nátrium + glukóz + karbamid (mmol/l-ben megadva) vagy

• mosmol/kg H₂O = 1,86 x nátrium + 0,056 x glukóz + 0,17 x karbamid + 9

(A nátrium mmol/l-ben a glukóz és a karbamid mg/dl-ben van megadva)

ozmolalitás élettani tartományban való állandóan tartását nevezik izoozmolalitásnak vagy isotóniának. Az extracelluláris folyadék isotóniáját lényegében a nátrium határozza meg. Az anionok oldalán történő változások nem gyakorolnak jelentős hatást az isotóniára, mivel az extracelluláris folyadék két fő anionja, a HCO_3^- és Cl^- az elektronsemlegesség alapján kölcsönösen helyettesíthetők egymást. A K^+ , Ca^{++} és Mg^{++} koncentrációváltozása nem befolyásolja az isotóniát, mivel ezen elektrolitok eltérése specifikus hatásukból adódóan (pl. a szív elektromos ingerelhetősége) az étellel már nem összeegyeztethető abban az esetben, ha a koncentrációban, melyben az ozmolalitásra hatással lennének. – Mindazonáltal a nem ionos anyagok, mint a karbamid és a karbamid jelentősen emelhetik az ozmolalitást (pl. coma diabeticum, veseelégtelenség).

Onkotikus nyomás:

Az ozmotikus nyomás egy különleges formája a kolloid ozmotikus (vagy onkotikus) nyomás, mely azon membránokon lép fel, melyek a kolloidokra (pl. fehérjékre) nem, a kisebb molekulákra (pl. elektrolitokra) azonban áteresztők. Ilyen membrán a capillarisok fala. A plazma és az intersticiális folyadék eltérő fehérjetartalma következtében a plazmában mintegy 35 vízcm onkotikus nyomás uralkodik (ezen onkotikus nyomás fő fenntartója az albumin). A capillarisokban végbemenő hidrosztatikus és onkotikus nyomásváltozás a plazma és az interstitium közötti folyadékcserében bír jelentőséggel. Összességében a capillarisok artériás oldalán a hidrosztatikus nyomás nagyobb, mint az onkotikus.

A capillarisok vénás oldalán pedig, az onkotikus nyomás magasabb. Ezen váltakozásban bekövetkező nyílótlanság az intersticiális folyadék felhalmozódáshoz vezet = oedema.

Folyadékgyengesúly:

egészséges felnőtt 24 ó alatti hozzávetőleges vízforgalma:

	Felvétel (ml)	Leadás (ml)
Élelmiszer	1000 – 1500	
Élelmiszer	700	
Élelmiszer	300	
		Vesén át
		Bőrön + tüdőn keresztül = perspiratio insensibilis
		Bélszáron át
	2000 – 2500	1000 – 1500
		900
		100
		2000 – 2500

Csecsemőknél a vízforgalomhoz viszonyítva lényegesen kisebb az extracelluláris folyadék (ECF) mennyisége, mint felnőtteknél. A csecsemők ezért a vízháztartás zavarai esetén nagyon gyorsan elhelyeztetetteké válnak.

Forgalom l/nap:	Csecsemő: 0,7	→	1,4	→	0,7
	Felnőtt: 2,0	→	13,0	→	2,0
			ECF		

os körülmények között jelentősen megnőhet a vízvesztés. A bőrön és tüdőn át történő vízvesztés (= perspiratio insensibilis) normális test- és külső hőmérséklet mellett hozzávetőleg 1l/24ó, láz esetén nagyobb vízvesztés: > 37°C 1°-ként 0,5-1,0 l. Míg itt a tüdőn keresztül vízpára formájában elektrolitmentes víz

távozik, addig erős izzadás esetén a verejték relatív hypotóniája ellenére víz- és elektrolit (NaCl) veszteséssel kell számolni, mely akkor válik észrevehetővé, ha az ivással csak a vizet pótolják. A gastrointestinalis traktusból történő folyadékvesztés (hányás, hasmenés, sipoly, gyomorszonda) esetén különös figyelmet kell fordítani bizonyos elektrolitok vesztesére: Gyomornedv vesztesékek különösen a Cl^- és H^+ ionokra (→ metabolikus alkalózis!), epe- és pancreasnedv vesztesékek főleg a HCO_3^- ionokra (→ metabolikus acidózis!). Ezen kívül K⁺-vesztés is bekövetkezik.

A NÁTRIUM- ÉS VÍZHÁZTARTÁS SZABÁLYOZÁSA

A nátrium- és vízháztartás szabályozásának célja az intravasalis tér isotóniájának és isovolaemiájának fenntartása. Az ADH szabályozza a test vízgyengesúlyát: A plazma ozmolalitás emelkedése és /vagy a volumenhiány a neurohypophysis ADH szekrécióján keresztül gátolja a diuresist (vízretenció) és szomjúságot okoz (→ per os folyadékfelvétel). További hormonális jelzések (renin-angiotensin-aldoszteron rendszer, ANP és BNP) a vesék nátrium- (és víz-) kiválasztását módosítják.

Az ozmo- és volumenreguláció vázlatja:

Mérési adat	Keringő vér volumen ↓	Keringő vér volumen ↑	Ozmolalitás ↑
Receptorok	Baroreceptorok (a vese juxtaglomerularis sejtjei)	Volumenreceptorok (szív)	Ozmoreceptorok (hypothalamus) baroreceptorok (volumenhiányban)
Hormonok	↓ Renin Angiotensinogen → angiotensin I A. konvertáló enzim → angiotensin II	↓ ANP és BNP Atrialis, illetve agyi (= ventricularis) natriureticus peptid	↓ ADH (Antidiureticus hormon)
Hatás	↓ 1. Vasoconstrictio 2. Aldoszteron szekréció (MVK) ↓ Renalis Na⁺- és vízretenció	↓ 1. Vasodilatatio 2. RAAS gátlása ↓ Renalis Na⁺- és vízkiválasztás	↓ Antidiureticus hatás (vízretenció)
Feed-back	↓ Keringő vér volumen/ECF ↑	↓ Keringő vér volumen ↓	↓ Ozmolalitás ↓

A VÍZ- ÉS NÁTRIUMHÁZTARTÁS ZAVARAI

Az isovolaemia és isotonia eltérései szorosan összefüggenek egymással. Ezen belül az isotonia zavarait leggyakrabban a szérum nátriumkoncentráció változásai okozzák (a szérum ozmolalitás főként a Na⁺-koncentrációtól függ); de a súlyos hyperglycaemia és a karbamid emelkedés szintén érezhetően emelheti az ozmolalitást.

A volumenreguláció elsőbbséget élvez az ozmoregulációval szemben, és gyorsabban működik.

A) TÉRFOGATVÁLTOZÁSOK, MELYEK ELSŐSORBAN AZ INTRAVASALIS TERET ÉRINTIK:

1. Hypovolaemia [E86]

Lásd a Hypovolaemiás shock fejezetben!

2. Hypervolaemia [E87.7]

Et: Veseelégtelenség + folyadék-túlterhelés.

↳ Akut hypervolaemia rendszerint csak beszűkült vesefunkció és folyadék-túlkínálat kombinációjakor jön létre, mert a normálisan működő vesék gyorsan kiválasztják a folyadéktöbbletet.

Kl: • Köhögés, dyspnoe → elárasztott tüdő és tüdőoedema (nedves szőrtüze).

• CVP ↑, pangó vénák (nyakon, nyelvgyökön), pulzus és vérnyomás ↑.

• Fejfájás, görcshajlam.

• Gyors testsúlynövekedés.

• Haemoglobin ↓.

Th: A) Oki

B) Tüneti:

- Ülő helyzet lelógó lábakkal (a tüdőerek hidrosztatikus nyomásának csökkentése).
- Gyorsan ható kacsdiuretikum: Furosemid 20-40 mg iv. (szükség esetén ismételve).
- Tüdőoedema esetén kiegészítésként a preload csökkentése (nitroglycerin, vértelen érvágás), és núnyomásos lélegeztetés PEEP-el (positive endexpiratory pressure) és 100%-os O₂-nel.
- Hypertoniás krízisben nitroglycerin és egyéb vérnyomáscsökkentők adása.
- Folyadék-túlterheléssel járó veseelégtelenségben dialízis, folyadékkegyensúly és minden nap testsúlymérés!

B) AZ EXTRACELLULARIS TÉR TÉRFOGATVÁLTOZÁSAI

másodlagosan az intracellularis teret is érintik. A hidrátsági állapot és az ozmolalitás figyelembevételével 6 lehetséges eltérés létezik:

	Szérum nátrium Szérum ozmolalitás MCHC	MCV	Haematocrit Haemoglobin Szérumfehérjék
Dehydratio			
Isotoniás	Normális	Normális	
Hypotoniás	↓	↑	↑
Hypertoniás	↑	↓	
Hyperhydratio			
Isotoniás	Normális	Normális	
Hypotoniás	↓	↑	↓
Hypertoniás	↑	↓	

DEHYDRATIO [E86]

A szérum ozmolalitástól – azaz legtöbbször a szérum nátriumkoncentrációtól – függően a dehydratio 3 formája különíthető el:

ECF	ICF	
		Normál állapot
		Isotoniás dehydratio
		Hypotoniás dehydratio
		Hypertoniás dehydratio

1. Isotoniás dehydratio

Def: Isotoniás körülmények közötti extracellularis nátrium- és vízvesztés.

Et: 1. Renalis vesztés

• Primer renalis vesztés: Akut és krónikus veseelégtelenség polyuriás fázisa, sóvesztő nephritis.

• Szekunder renalis vesztés: Diuretikum terápia, Addison-kór

2. Extrarenalis vesztés

• Enteralis vesztés: Hányás, hasmenés, sipolyok.

• Vesztés a „harmadik folyadéktérbe”: Pancreatitis, peritonitis, ileus.

• Bőrön keresztüli vesztés: Égési sérülés.

Kl: A hypovolaemia tünetei: szomjúság, tachycardia, collapsus, oliguria.

Lab: • Haematocrit, haemoglobin, szérum összfehérje ↑.

• Szérum nátrium és ozmolalitás normális.

• Normális vesefunkció mellett magas vizeletfajsúly.

2. Hypotoniás dehydratio

Def: Sóvesztés > vízvesztés → extracellularis dehydratio, intracellularis oedema.

Et: Mint isotoniás dehydratióban (lásd fent), ahol gyakran túl sok konyhasómentes vizet pótolnak.

Pg: Az extracellularis volumen csökkenése az ADH-szekréción keresztül renalis vízretencióhoz vez. hyponatraemia cerebralis tünetekkel járó intracellularis térfogat növekedést okoz.

Kl: • A hypovolaemia tünetei (mint isotoniás dehydratióban) kifejezett collapsus hajlammal.

• Cerebralis tünetek: Zavartság, deliriosus állapot, görcsök.

Lab: • Haemoglobin, haematocrit, szérum összfehérje ↑.

• Szérum nátrium és ozmolalitás ↓.

• Extrarenalis vesztésnél vizelet Na⁺ < 20 mmol/l.

Renalis vesztésnél vizelet Na⁺ > 20 mmol/l.

3. Hypertoniás dehydratio

Def: Szabadvíz-hiány az extra- és intracellularis volumen csökkenésével

Et: • Csökkent vízbevitel (szomjázás).

• Vízvesztés a bőrön (verejtékezés), a tüdőn (hyperventilatio), a vesén (diabeteses coma, diabetes insipidus) és a gyomor-bél rendszeren keresztül.

• Iatrogén (ozmotikus hatású folyadék túlzott bevitel).

Pg: Az ozmotikus gradiens következtében elsősorban intracellularis vízhiány észlelhető, relatív kevés hypovolaemiás tünettel.

Mint ahogy hypertoniás dehydratióban elsősorban a sejtek veszítenek vizet, és a vörösvértestek ezáltal károsodnak, ez esetben a fenyegető dehydratio ellenére is csak kevésbé emelkedik a haematocrit értéke.

Kl: • Erős szomjúság.

• Bőr- és nyálkahártya szárazság, ráncos bőr.

• Láz.

• Zavartság, kábultság.

• Oliguria.

Meg: A keringés viszonylag sokáig stabil marad!

Lab: • Haematocrit, haemoglobin, szérum összfehérje ↑.

• Szérum nátrium és ozmolalitás ↑.

• Normális vesefunkciójú betegeknél a vizelet ozmolalitás ↑.

• Diabetes insipidusban a vizelet ozmolalitás ↓ (< szérum ozmolalitás). ADH adását követően centrális diabetes insipidusban emelkedik a vizelet ozmolalitás, renalis diabetes insipidusban azonban nem.

Th: Dehydratio:

a) Oki.

b) Tüneti:

1. Folyadékkegyensúly fenntartása, testsúlymérés, elektrolitok ellenőrzése.

2. Folyadékpótlás:

A vízvesztés megbecsülése (70 kg testsúlyú felnőtt):

– Csak szomjúság: 2 l-ig.

– Száraz bőr/nyálkahártyák is: 2-4 l.

– Keringési elégtelenség tünetei is (pulzus ↑, vérnyomás ↓, CVP ↓): > 4l.

A keringési elégtelenség tünetei a legkorábban hypotoniás dehydratióban jelennek meg.

↳ Exsiccosisban nem adható plazmaexpander, mert növeli az extravasalis folyadékhiányt. Szív-, ill. veseelégtelenségben óvatos folyadékpótlás → CVP + testsúlyellenőrzés! (tüdőoedema veszélye).

3. A nátriumháztartás korrigálása:

A szérum nátriumszint kismértékű eltérései a 125-150 mmol/l-es tartományban legtöbbször nem okoznak tüneteket. Ebben az esetben a kezelés elsősorban a kiváltó okok megszüntetésére irányul (pl. a diuretikumok kezelés felfüggesztése).

!/: Hosszabb ideje fennálló szérumszénium nátrium eltérés a liquor összetétel megfelelő változásához is vezet, ezért csak lassan, napok alatt normalizálható. A gyors kiegyenlítés életveszélyes ozmotikus grádienszt hoz létre a liquor és extracelluláris folyadék között! Ez a hosszabb ideje fennálló hypo- és hypernatraemiára is érvényes. Súlyos, tünetekkel járó hyponatraemiában a szérumszénium nátrium emelkedése nem haladhatja meg a 20 mmol/24 órát, ahol a szérumszénium nátriumszint maximum 125-130 mmol/l-ig emelendő.

• **Isotoniás dehidratációban:**

Isotoniás, isoionos folyadék (pl. Ringer-oldat) bevitele ajánlott.

• **Hypotoniás dehidratációban:**

Nagyon lassú és óvatos nátrium szubsztitúció → vigyázat: a szérumszénium ozmolalitás túl gyors emelésekor prompt csökken a liquornyomás! → agykárosodás, illetve vérzés veszélye.

• **Hypertoniás dehidratációban:**

Ozmotikusan „inaktív” szabad víz bevitele 5%-os glukózoldat formájában, ahol a folyadékdeficit 1/3-át isotoniás, isoionos elektrolitfolyadékkal kell pótolni.

A kiegyenlítést itt is lassan, napok alatt kell véghezvinni; túl gyors kiegyenlítés esetén a liquornyomás emelkedése, agyoedema és centralis pontin myelinolysis fenyeget.

HYPERHYDRATIO

[E87.7]

A szérumszénium ozmolalitástól – azaz legtöbbször a szérumszénium nátriumkoncentrációtól – függően a hyperhydratio 3 formája különíthető el:

ECF	ICF	Normál állapot
		Isotoniás hyperhydratio
		Hypotoniás hyperhydratio
		Hypertoniás hyperhydratio

Et: Folyadék és /vagy NaCl relatív túlkínálata a következő kórfolyamatokban:

1. **Veseelégtelenség.**
2. **Szívéletelenség.**
3. **Hypoproteinaemia:**
  - Fehérjevesztés: Nephrosis szindróma, exsudatív enteropathia.
  - Csökkent bevétel: Éhezési oedema.
  - Csökkent albuminszintézis: Májcirrhosis.
4. **Regulációs zavarok**
  - Szekunder hyperaldosteronismus.
  - Gluko- és mineralokortikoid kezelés.
  - „Inadekvát” ADH-szekréció szindróma = SIADH = **Schwartz-Bartter-szindróma** [E22.2]:
Oka: • Paraneoplasias (legtöbbször kissejtes bronchuscarcinoma).
    - Az agy megbetegedései.
    - Tüdőbetegségek.
    - Hypothyreosis.
    - Gyógyszer által indukált (pl. citosztatikumok).

!/: SIADH-ban nincs oedema.

Pth., Pg: A szérumszénium ozmolalitástól, illetve nátriumkoncentrációtól függően **isotoniás, hypotoniás** és (ritkán) **hypertoniás hyperhydratiót** különböztetnek meg. Ez attól függ, hogy a víz és elektrolitok bevitele milyen arányban történik. **A normális ozmolalitástól (szérumszénium nátriumkoncentrációtól) való eltérés veszélyes változásokat hozhat létre az agy folyadékháztartásában:**

Hipoozmolalítás → az agysejtek agyoedemába torkolló fokozott folyadék felvétele.

Hiperozmolalítás → folyadékfelvonás az agyszövetből.

Kl: • **Testsúlynövekedés.**

• **A hypervolaemia tünetei:**

- A nagyvérkőben: **Oedema.**
- A kisvérkőben: **Légszomj, elárasztott tüdő, tüdőoedema.**

• Pleuralis folyadékgyülem, ascites.

• **A normális ozmolalitástól, illetve szérumszénium Na⁺-koncentrációtól való eltérés esetén idegrendszeri tünetek is megjelennek:** Fejfájás, esetleg görcsök, coma.

• Hiperozmolalítás (hypernatraemia) esetén emelkedett a vérnyomás, hipoozmolalításnál (hyponatraemia) inkább csökkent.

Lab:

Vizelet fajsúly	Szérumszénium nátriumszint Szérumszénium ozmolalitás
Hypertoniás hyperhydratio	↑ Normális ↓
Isotoniás hyperhydratio	
Hypotoniás hyperhydratio	

• Haematocrit, haemoglobin, szérumszénium összfehérje ↓.

Th: A) **Oki:** Pl. a szívéletelenség, veseelégtelenség, stb. kezelése.

B) **Tüneti:**

1. **Folyadékgyengensúly, testsúlymérés, elektrolit-ellenőrzés.**

!/: A hyperhydratio melletti hyponatraemiát (dílúciós hyponatraemia) nem szabad nátriumhiányként értékelni és nátrium bevittel kezelni! Oedemával járó szívéletelenségben, ascitissal járó májcirrhosisban, nephrosis szindrómában és veseelégtelenségben általában **só- és vízmegszorítás** indokolt (+ diuretikum).

2. **Diuretikumok:**

- **Nem súlyos folyadék-túlterhelésnél,** kisvérkő pangás tünetei nélkül: **Lassú vízhatás,** különösen a káliumháztartás ellenőrzése mellett, pl. thiazid és kálium megtakarító diuretikum kombinációjával (a hypokalaemia lehetőség szerinti elkerülésére).
- **Fenyegető folyadék-túlterhelés** a kisvérkő pangás tüneteivel: **Csúcs hatású kacsdiuretikum,** pl. furosemid 20-40 mg iv., a dózist szükség esetén ismételve (további részleteket lásd a hypervolaemia kezelésénél).

3. Veseelégtelenség okozta folyadék-túlterhelés esetén dialízis.

OEDEMA

[R60.9]

Def: Kóros folyadék-felhalmozódás az intersticiális térben – **hosszú állás/ülés utáni enyhe praetibialis oedema** és **praemenstrualis oedema** fiziológiai körülmények között is megfigyelhető.

Generalizált oedema először az alsó testrészen jelenik meg: Fekvő betegnél a sacralis régióban, járóképes betegnél szimmetrikusan a bokáton és praetibialisan.

Et: 1. **A capillarisk megnövekedett hidrosztatikus nyomása.**

- **Generalizált:** **Veseelégtelenség, jobbszívfél-elégtelenség** (lásd a Hyperhydratiót is).
- **Lokális:** **Vénás elfolyási zavar (phleboedema):** Phlebothrombosis, postthromboticus szindróma és krónikus vénás elégtelenség (lásd ott).

2. **Hypalbuminaemia (< 2.5 g/dl) következtében a plazma csökkent onkotikus nyomása.**

- Fehérjevesztés: Nephrosis szindróma, exsudatív enteropathia.
- Csökkent bevétel: Éhezési oedema.
- Csökkent albuminszintézis: Májcirrhosis.

3. **Fokozott capillaris-permeabilitás:**

- Generalizált: Akut postinfectios glomerulonephritis, angioneuroticus oedema (lásd lent).
- Lokális: Allergiás és gyulladásos oedema, posttraumaticus oedema, Sudeck-atrophia.

4. **Csökkent nyirokkeringés: Lymphoedema** (lásd ott).

5. **Gyógyszer okozta oedema:** Kalcium-antagonisták, diuretikumok a RAAS aktiválása által (főleg nőkben), NSAID, glukokortikoszteroidok, antidepresszánsok (ADH-hatás), glitazon, stb.

6. **Ciklikus oedema** (legtöbbször praemenstrualisan, olykor az ovuláció táján is).

7. **Idiopathiás oedema** (döntően menopausa előtt álló nőkben).

8. **Arteficialis oedema**: Pszichopatológiai kórképben a saját végtag leszorítása (fel kell figyelni a zsinór okozta barázdákra!).

DD: • Myxoedema hypothyreosisban: A bőr tézta tapintatú, de az ujjbenyomatot nem tartja meg (ellenben a valódi vízretenciós oedemával).

• **Lipoedema**: Zsírpara és lymphoedema okozta lábduzzanat, a lábfejeket nem érinti.

ANGIOOEDEMA

[T78.3]

Syn: Quincke oedema, angioneuroticus oedema.

Def: A mélyebben fekvő kötőszövet akut oedemája, leggyakrabban az ajkak, a szemhéjak, a nyelvet, és a garatot érinti.

Cave: Gégeoedema, akut fulladásveszéllyel; recidívahajlam!

Et: 1. Hisztamin által közvetített angioedema és angioedemával járó urticaria (gyakori!).

- Idiopathiás angioedema.
- Intolerancia okozta angioedema; legfőbb kiváltója: acetilszalicilsav.
- ACE-gátló okozta angioedema.
- IgE által közvetített angioedema = allergiás angioedema.
- Fizikális hatásra fellépő angioedema (nyomás, vibráció, hideg, fény).

2. C₁-észteráz inhibitor (C₁-INH)-hiány okozta angioedema; Ritka.

a) Hereditær angioedema:

A komplementrendszer autoszomális dominánsan öröklődő zavara.

- Legtöbbször I-es típus: A C₁-inhibitor csökkent szintézise.
- Ritkán II-es típus: Funkcionálisan inaktív C₁-inhibitor termelődik.

b) Szerzett angioedema.

I-es típus: Malignus lymphomához társul.

II-es típus: C₁-inhibitor elleni autoantitest.

Az angioedema különleges formája a „capillary-leak” szindróma, mely generalizált oedemával, ascitissal és keringési shockkal jár (pl. az interleukin-2 kezelés ritka szövödményeként).

DD:

	Hisztamin által közvetített angioedema	C ₁ -észteráz inhibitor okozta hereditær angioedema
Anamnézis	Gyakran felnőttkorban kezdődik. Az anamnézisben sokszor szerepel urticaria.	Pozitív családi anamnézis. Legtöbbször 20 éves kor előtt kezdődik. Urticaria nem szerepel a kórelőzményben.
Tünetek	Legtöbbször periorbitalis és ajak oedema. Gastrointestinalis tünet nincs.	Arcon, végtagokon, törzsön jelentkező angioedema. Hasi fájdalmak. Urticaria nincs.
Labor	Specifikus laborlelet nincs.	I-es típus: C ₁ -INH csökkent; II-es típus: C ₁ -INH működése káros.
Tüneti kezelés	Kortikoszteroid és antihisztamin iv.	<u>Akutan</u> : C ₁ -inhibitor (sürgős esetben friss fagyasztott plazma = FFP). <u>Profilaxis</u> : Danazol.
Szükség esetén lélegeztetés		

Megi: C₁-INH-hiányban a komplementfaktor 4 szintje alacsonyabb (szűrésre jó).

Th: A) **Oki:** Pl. a kiváltó okok kiküszöbölése, az acetilszalicilsav vagy az ACE-gátló elhagyása; allergének kerülése. A hereditær angioedema H. pylori radikációt követően részben javulhat.

B) **Tüneti:** Lásd a táblázatban.

DD: HYPONATRAEMIA

[T78.3]

Def: Felnőttekben a szérumszint < 135 mmol/l (gyerekekben < 130 mmol/l).

Pth: **Pth:** A fiziológiai nátriumszintet a vízfelvétel (szomjúságérzés) és a vízkiválasztás (antidiureticus hormon, ADH) szabályozza. A hyponatraemia legtöbbször a renális vízkiválasztás ADH általi csökkenésének következményeként jön létre → 2 oka:

1. Hypovolaemia okozta, baroreceptor által közvetített ADH-stimuláció: Pl. dekompenzált májcirrhosis, dekompenzált szívelégtelenség, egyéb eredetű hypovolaemia.

2. Inadekvát ADH-szekréció szindróma (SIADH) → lásd ott.

1. Hipoozmoláris hyponatraemia:

(< 280 mOsmol/kg H₂O)

a) Nátrium- és víztöbblettel (oedema):

Syn: Dilutios hyponatraemia, hypotoniás hyperhydratio.

• Extrarenalis (vizelet-nátrium < 20 mmol/l):

Szívelégtelenség, májcirrhosis, nephrosis szindróma.

• Renalis (vizelet-nátrium > 20 mmol/l):

Veseelégtelenség.

b) Nátrium- és vízhiánnyal (volumendeficit):

Syn: Hypotoniás dehydratio.

• Extrarenalis (vizelet-nátrium < 20 mmol/l):

Hasmenés, hányás, égési sérülés, trauma, peritonitis, pancreatitis.

• Renalis (vizelet-nátrium > 20 mmol/l):

Diuretikumok, sóvesztő-vese, mineralokortikoid hiány.

c) Normális nátrium-tartalommal és folyadék-volumennel:

(oedema és volumenhiány tünetei nélkül)

Glukokortikoid hiány, hypothyreosis, pszichés polydipsia, vízviszatarató gyógyszerek, SIADH (= inadekvát ADH-szekréció szindróma).

2. Izoozmoláris hyponatraemia = pseudohyponatraemia

($280-296$ mOsmol/kg H₂O)

Erősen emelkedett plazma lipid- és fehérjeszintek mellett a plazmában alacsonyabb a nátriumkoncentráció, noha a plazma vízterében normális. Lángfotometriás nátrium-meghatározás során alacsony értékek mutatkoznak, ionszelektív elektródákkal mérve azonban normális értékeket mérnek.

3. Hiperozmoláris hyponatraemia

(> 296 mOsmol/kg H₂O)

Hypertoniás infúziók (glukóz, mannitol), hyperglykaemia.

DD: HYPERNATRAEMIA

Def: Szérumszint > 145 mmol/l.

1. Volumenhiány jeleivel:

= hypovolaemiás hypernatraemia.

• Vizelet ozmolalitás > 800 mosmol/kg:

Extrarenalis vízvesztés és/vagy elégtelen vízbevitel.

• Vizelet ozmolalitás < 800 mosmol/kg:

Renalis vízvesztés:

a) ADH adása után nő a vizelet fajsúlya = centrális diabetes insipidus.

b) ADH adásakor elmarad a vizelet fajsúly emelkedése: Nephrogen diabetes insipidus vagy ozmotikus diuresis.

2. Hypervolaemia tüneteivel (ritka)

= Hypervolaemiás hypematraemia NaCl-oldat nem ellenőrzött infundálásakor.

KLORID

Normáltartomány: 97-108 mmol/l.

A szérumban klorid-koncentráció változásai általában párhuzamosak a nátriumkoncentráció változásaival. A szérumban klorid-koncentráció izolált eltérései a sav-bázis háztartás zavaraihoz fordulnak elő (lásd lent).

KÁLIUM

Életan: Normáltartomány: Gyerek: 3,2 - 5,4 mmol/l
Felnőtt: 3,6 - 5,0 mmol/l

A napi káliumbevétel vegyes étrend mellett kb. 50-150 mmol, a kiválasztás 90%-ban a vesén át, 10%-ban enterális történik. Veseelégtelenségben a kompenzáció miatt több kálium ürül a vastagbélben keresztül. A test össz káliumtartalmának csak 2%-a található extracellulárisan (K_e), 98%-a intracellulárisan (K_i) helyezkedik el. A K_e/K_i -kóciens aktív transzport (Na^+/K^+ -ATP-áz) tartja fenn, ez határozza meg a membrán-potenciált.

A nyugalmi potenciál kb. -85 mV, az akciós potenciál kiváltásához szükséges küszöbpotenciál -50 mV.

Pth: • Az akut hypokalaemia a K_e/K_i -kóciens emelésén keresztül a neuromuscularis ingerelhetőség csökkenéséhez vezet; súlyos esetben hiperpolarizációs blokk következtében izombénulás alakul ki.

• Az akut hyperkalaemia eleinte a neuromuscularis ingerelhetőség fokozódását eredményezi; súlyos esetben depolarizációs blokk okozta izombénulás lép fel. A hyperkalaemia a szívre negatív inotrop (kontrakciós erő $\downarrow$) és negatív dromotrop (ingervezetés $\downarrow$) hatást gyakorol.

• Krónikus káliumzavarban a neuromuscularis eltérések kevésbé kifejezettek, mivel az extracelluláris káliumváltozás az intracelluláris káliumszint hasonló eltéréséhez vezet (ennek folytán a K_e/K_i -kóciens részben normalizálódik). Krónikusan hypo-, illetve hyperkalaemiás betegeknél ezért hiányozhatnak az EKG-eltérések.

• A kálium intra- és extracelluláris tér közötti megoszlása a következő tényezőktől függ:

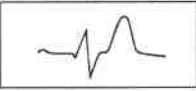
1. **Sav-bázis háztartás:** Extracelluláris acidózisban H^+ -ion áramlik be a sejt belsejébe, ami K^+ -cserével jár $\rightarrow$ az acidózis tehát hyperkalaemiához vezet. Fordítva az alkalózis hypokalaemiát hoz létre.
2. **Az inzulin és az aldosteron fokozzák a káliumbéáramlást a sejtbe.** Ezért kezelhető a hyperkalaemia átmenetileg glukóz-/inzulin infúzióval.
3. **A magnéziumhiány** a szív- és harántcsíkolt izomsejtek kálium vesztesét eredményezi (a Na^+/K^+ -ATP-áz gátlása révén).

!!!

> Minthogy a kálium 98%-a a sejtben belül helyezkedik el, a szérumban káliumkoncentráció nem reprezentálja kellőképpen a káliumháztartást.

> Ezért kiegészítésként a káliumfüggő szervek működését is meg kell vizsgálni. A káliumháztartás akut zavaraihoz erre az EKG alkalmas.

> A vizelettel történő káliumürítés mérésével megállapítható, hogy a káliumvesztés renalis vagy enterális úton történik-e.

	Hypokalaemia: <ul style="list-style-type: none"> • PQ-rövidülés • ST-depressio, lapos T • Összeolvadó TU-hullám • QT normális (az U-hullám miatt nehezen állapítható meg)
	Hyperkalaemia: <ul style="list-style-type: none"> • Lapos P • PQ-megnyúlás • QT-rövidülés • A kamrai komplexum szűkös deformáltsággal • Sátoralakú T • Terminálisan sinus hullámokba való átmenet

> Minthogy a vörösvértestek káliumkoncentrációja 25-szöröse a plazmáénak, a vizsgálandó vért haemolysis mentesen kell levenni, és egy órán belül le kell centrifugálni, különben megtevesztően hyperkalaemiás értékekhez jutunk. Ugyanezen okból a régebbi vérkonservek káliumtartalma magasabb.

HYPOKALAEMIA

[E87.6]

Def: Felnőtteknél a szérumban káliumszint $< 3,6$ (gyerekeknél $< 3,2$) mmol/l.

Et: A) **Vesztés általi hypokalaemia (külső egyensúlyzavar).**

1. Csökkent orális bevitel.

2. **Intestinalis vesztés:**

- Hasmenés, hashajtószedés, sipolyok, hányás.
- Mucorrhoea (fokozott enterális nyáktermelés) villosus adenomában.

! Az ismeretlen eredetű hypokalaemia leggyakoribb oka a krónikus hashajtószedés [F55]. Fiatal nők tisztázatlan eredetű panaszai (apathia, obstipatio!) esetén mindig rá kell kérdezni a hashajtószedésre! A hypokalaemia fokozza az obstipatiót!

3. **Renalis vesztés:**

a) **Primer renalis káliumvesztés vesebetegségekben:**

- Krónikus interstitialis nephritisek.
- Akut veseelégtelenség polyuriás fázisa.
- Renalis tubularis acidózis.
- Bartter-szindróma.

b) **Szekunder renalis káliumvesztés:**

- **Diuretikus kezelés** (leggyakoribb ok!)
Ezért vízhajtó kezelés esetén káliumpótlás vagy káliumszóroló diuretikummal való kombináció javasolt.
- Primer vagy szekunder hyperaldosteronizmus.
- Édesgyökér abúzus (Glycyrrhizin sav) okozta pseudo-hyperaldosteronizmus.
- Hypercortisolizmus.
- Gluko- és mineralokortikoid kezelés.
- Amphotericin B terápia.

B) **Megoszlásos hypokalaemia (belső egyensúlyzavar).**

A kálium az extracelluláris térből a sejtekbe kerül:

- **Alkalózis.**
- Diabeteses coma inzulinterápiája.
- Hypokalaemiás paroxysmalis bénulás (ritka familiáris betegség).

Ki: Minél gyorsabban alakul ki a hypokalaemia, annál súlyosabbak a tünetek. A krónikus hypokalaemia általában nem okoz tünetet, a laborvizsgálat során véletlenül észlelik.

1. **Paresis fokozódó adynamia**, az izomzat ütögetésekor az izom kidudorodik.

2. **Obstipatio, súlyos esetben paralyticus ileus** (hólyagatonia is).

3. Gyengült, illetve hiányzó reflexek.

4. **EKG:** Ellaposodó T-hullám, ST-depressio, U-hullám (az U-hullám magasabb, mint a T-hullám), TU-összeolvadás, **extrasystolék** (Digitalis kezelés mellett megjelenő ES hypokalaemiára vagy digitalis-intoxicációra utal).

! A hypokalaemia rontja a digitalis toleranciát! Fordítva, a digitalis terápia tolerálhatósága javítható a kálium- (és magnézium-) szintek magas normális értékekre való emelésével.

5. **Hypokalaemiás nephropathia:**

Olykor polyuriával + polydipsiával járó vacuolus tubulopathia alakul ki, mely ADH-ra refrakter (renalis diabetes insipidus). Krónikus hypokalaemiában interstitialis nephritis is előfordulhat.

6. **Metabolikus alkalózis.**

Dg: • Anamnézis + klinikum.

- Szérumban és vizelet káliumszint: Vizelet- $K^+ > 20$ mmol/l: renalis káliumvesztés.
Vizelet- $K^+ < 20$ mmol/l: enterális káliumvesztés.

- Sav-bázis paraméterek.
- Hypokalaemiás hypertonia esetén gondolni kell Conn-szindróma és veseartéria stenosis lehetőségére!
- Th:** A) Oki: A kiváltó okok kiküszöbölése, pl. a hashajtó elhagyása, káliumsemleges diuretikumterápia, stb.
- B) Tüneti: Kálium szubsztitúció a pH figyelembevételével.
- Káliumban gazdag étrend (gyümölcslevek, banán, stb.).
- Kálium-klorid: A hypokalaemia mellett a gyakran egyidejűleg fennálló metabolikus alkalózist is rendezi. Per os adás esetén normális vesefunkció mellett nem áll fenn túladagolás veszélye; a kálium-klorid tabletta formájában elavult, vékonybélfekély kialakulására hajlamosíthat; ezért a kálium bevétele csak bő folyadékkal, evés közben vagy után javasolt (pl. pezsgőtabletta formájában).
- Parenterális adás: A K⁺-deficit nomogram segítségével történő kiszámítását követően (a pH figyelembevételével). Iv. káliumadás a K⁺-szint ellenőrzésével, esetleg EKG-monitorozás mellett ajánlott.
- !!!: 1 mmol extracelluláris szérum K⁺-deficit összesen 100 mmol K⁺ hiánynak felel meg. Parenterálisan 20 mmol/óránál nem adható több (maximális napi dózis 3 mmol/tskg). A káliumoldatot nagymértékben fel kell hígítani, mert érfalkárosító hatású! Hypokalaemia és acidózis egyidejű fennállásánál először a káliumdeficitet kell pótolni, és csak ezt követően lehet korrigálni a pH-t (fordított sorrendben súlyosbodik a hypokalaemia!)

HYPERKALAEMIA

[E87.5]

Def: Felnőtteknél a szérum káliumszint > 5,0 (gyerekeknél > 5,4) mmol/l.

Et: A) Külső egyensúlyzavar.

1. Túlzott káliumbevitel.

- !!!: Mivel a vese kiválasztó kapacitása a normálisan az étellemmel felvett 100 mg kálium több mint kétszerese, ép vesefunkció mellett exogén hyperkalaemia alig lehetséges. Nagy mennyiségű káliumbevitel esetén az aldosteron hatására fokozódik a kálium kiválasztása a tubuluslumenbe. Előrehaladott veseelégtelenségben túlzott mennyiségű gyümölcs vagy kálium alapú só fogyasztása életveszélyes hyperkalaemiát okozhat.
- Parenterálisan folyamatos ellenőrzés lehetősége nélkül sosem adható több mint 20 mmol/ó!

2. Csökkent renális káliumkiválasztás.

- Akut veseelégtelenség: Anuria mellett a katabolikus anyagcsere állapot miatt a szérum káliumszint naponta kb. 1 mmol/l-rel nő.
- Krónikus veseelégtelenség: Amíg a kreatinin-clearance > 20 ml/perc, illetve nem lép fel oliguria, általában nem alakul ki hyperkalaemia, mert a kálium fokozott mértékben szecernálódik a tubulusokba és választódik ki a vastagbélben keresztül. Életveszélyes hyperkalaemia fenyeget azonban ellenőrizetlen káliumbevitel esetén (pl. gyümölcs, káliumtartalmú „étrendi só”) vagy hyperkalaemiát okozó gyógyszerek szedésekor.
- Diabetes mellitusban hyporeninaemiás hypoadosteronismus.
- Addison-kór (mineralokortikoid hiány).

3. Iatrogen hyperkalaemia.

- A renin-angiotensin rendszert (RAAS) gátló gyógyszerek: ACE-gátlók, angiotensin II-receptor antagonisták, spironolacton, NSAID.
- A distalis tubulusban zajló káliumszekréciót gátló gyógyszerek: Cyclosporin A, amilorid, triamteren (= káliumspóroló diuretikum), cotrimoxazol, pentamidin.
- !!!: ACE-gátlók és káliumspóroló diuretikum kombinációja esetén a szérum káliumszint normális vese-funkció mellett is ellenőrizendő!

B) Belső egyensúlyzavar (eloszlási hyperkalaemia)

az intracelluláris kálium extracelluláris térbe távozásával.

1. Acidózis, coma diabeticum (inzulinhiány), súlyos digitalis-intoxicatio (a Na⁺/K⁺-ATP-áz gátlása miatt passzív K⁺-kiáramlás az EC térbe).
2. Sejtkárosodás melletti kálium felszabadulás.
  - Nagy kiterjedésű lágyrészsérülés myolysissal, rhabdomyolysis, égési sérülés.
  - Haemolyticus krízis, hideg vér transzfundálása.
  - Malignus betegségek citosztatikus kezelése.

- Hyperkalaemiás periodikus bénulás (Gamstorp-szindróma [G72.3]).
- Teljes artériás elzáródás megkésztet recanalisatioja (Tourniquet-szindróma).

C) Pseudohyperkalaemia:

- A vérminta haemolizál:

- Arteficiális haemolysis következtében gyakran mérnek valótlanul magas káliumszintet (túl sokáig tartó pangatás + vérvétel alatti kézi pumpálás, a vér túl gyors aspiratioja a szűk lumenű kanülön keresztül, később történő centrifugálás!).
- Kálium felszabadulás a vérmintába súlyos thrombocytosis vagy leukocytosis esetén (pl. CML-ben).
- Dg: Szérum káliumszint ↑, de a plazma káliumszint normális!

Ki: Gyakran tünetmentes lefolyású!

!!!: Egyetlen olyan megbízható tünet sem létezik, mely előre jelezne a hyperkalaemia veszélyét!

• Esetleg neuromuscularis tünetek: Paraesthesiák (száj körüli „viszketés”, nyelvzsibbadás) izomrángás, paresis.

• EKG: – Túl magas, sátor alakú T-hullám.

- Szárblokk jellegű QRS-kiszélesedés.
- QT-megnyúlás, lapos P.
- Kamrai flutter/fibrillatio vagy asystolia.

Dg: – Szérum káliumszint ellenőrzése + EKG-kontroll.

- Veseelégtelenség kizárása (kreatinin).
- Sav-bázis status.
- Haemolysis kizárása (haptoglobin, stb.), myolysis (CK, stb.).

Th: A) Oki: Veseelégtelenségben, pl. a káliummegtakarító diuretikum elhagyása!

B) Tüneti:

1. Káliumbevitel felfüggesztése, káliumban gazdag élelmiszer kerülése (banán és más gyümölcsök).

2. A kálium beáramlás fokozása a sejtekbe:

- Glukóz és inzulin: pl. 50 ml 40%-os glukózzoldat + 10 NE gyorshatású inzulin iv. 30 perc alatt beadva végül a vércukorszint ellenőrzése; hatástartam: 4-6 óra.
- Nátrium-bikarbonát: 50-100 ml moláris (8,4%-os) oldat iv. 30 perc alatt beadva; hatástartam: 2 óra.
- Kalcium-glukonát csak rövid ideig hat (30 perc) és digitalizált betegben, valamint hypercalcaemiában kontraindikált. Dos: 10 ml 10%-os kalcium-glukonát.
- Salbutamol (B₂-sympathomimetikum) inhalálva átmenetileg szintén csökkentheti a káliumszintet. (M + KI: Lásd az Asthma bronchiale fejezetben).

3. A kálium eltávolítása

- Kationcserélő gyantákkal, melyek a bélben a nátriumot (vagy a kalciumot) káliumra cserélik. Hatástartam: 4-6 óra.
- 2 fajtájuk: Nátriumos, mely hypernatraemia és hypertonia esetén kontraindikált; kalciumos, mely hypercalcaemiában ellenjavallt. Per os vagy klysma formájában adható. Ügyelni kell a mellékhatásokra (ritkán bélnekrózis okoz).
- Akut és krónikus veseelégtelenségben dialízis.
- !!!: A 6,5 mmol/l feletti szérum káliumszint akut veszélyt jelent és gyors csökkentést igényel!

MAGNÉZIUM

A test össz-magnézium tartalma kb. 12,4 mmol (0,3g)/tskg, a napi szükséglet: 15-20 mmol/nap (360-400 mg/nap).

A test magnézium-eloszlása:

- 1% a plazmában (ennek 30%-a albuminhoz kötve, 70%-a ionizált formában).
- Normális plazmaszint: 0,65-1,05 mmol/l.
- Kb. 60%-a a csontokban.
- Kb. 40% az izomzatban.

A magnézium intracellulárisan főként ATP-hez kötött formában található (MgATP) és egyensúlyt tart a szabad magnéziumionokkal. A magnézium számos enzim aktiválásában részt vesz, többek között stimulál

a Na^+/K^+ -ATP-áz, ezáltal befolyásolja a káliummegoszlást. Emellett a magnézium gátolja az intracelluláris kalcium felszabadulást („természetes kalcium-blokkoló”).

HYPOMAGNESAEMIA

[E83.4]

Def: Szérum magnéziumszint $< 0,65 \text{ mmol/l}$.

Et: 1. Vesefüggő magnéziumvesztéssel járó kórképek (ritkák):

- Bélcsonna-függő hypomagnesaemia szekunder hypocalcaemiával és görcsrohamokkal; autoszomális recesszív öröklődésű.
- Vesefüggő primer hypomagnesaemia; autoszomális domináns öröklésű; FXYD2 génmutáció okozza.
- A CASR-gén mutációi (Ca^{++} - Mg^{2++} -szenzitív receptor). Aktiváló és gátló mutációk ismertek.
- Familiális hypomagnesaemia hypercalciuriával és nephrocalcinosis (FHHNC); a paracellin 1 gén (PCIN1) mutációja okozza; gyakorisága kb. 1 : 100 000.
- Gitelman-szindróma (lásd ott).
- 2. Szekunder (szerzett) hypomagnesaemia: A legtöbb esetben
- Egyoldalú táplálkozás (alkoholizmus, parenteralis táplálás).
- Malabsorptios szindróma.
- Megnövekedett szükséglet (terhesség).
- Fokozott renális kiválasztás: Polyuriás állapotok, diuretikum, ciclosporin A, cisplatin, aminoglikozid terápia.
- Akut pancreatitis.
- Hashajtó abúzus.
- Endocrin zavarok: Diabetes mellitus, hyperthyreosis, stb. következménye.

Kl: Minthogy egyidejűleg hypokalaemia és/vagy hypocalcaemia is fennállhat, a hypomagnesaemia tünetei nem specifikusak.

- KIR/pszichés tünetek: Ingerlékenység, depressio; magnéziumhiányos tetania, paraesthesia, stb.
- Szív: Extrasystolia, fokozott digitalis-érzékenység, coronaria spasmusra való fokozott hajlam, elvértve angina pectorissal.

EKG: ST-depressio, lapos T, QT-megnyúlás.

Gyomor-bélrendszer: Esetleg bélgörcs, stb.

Dg: Klinikum (nem jellegzetes), szérum magnéziumszint $\downarrow$, 24 órás magnéziumürítés.

Hypokalaemia/hypocalcaemia kizárása.

Th: • Oki kezelés.

- Tüneti kezelés: Magnézium adása.

I: 1. Magnéziumhiányban oralis szubsztitúció.

Dos: 10-30 mmol magnézium/nap.

2. Gyógyszeres kezelés normális magnéziumszint esetén, pl.

- Digitalis okozta kamrai arhythmian.
- Az extrasystolia a Mg^{2+} - és K^+ -szint magas-normális tartományba emelésével kedvezően befolyásolható.
- Torsades de pointes kamrai tachycardiában.
- Generalizált görcsökkel járó eclampsia esetén.
- Korán fellépő szülőfájásoknál.
- Dos:** Lásd ott.

HYPERMAGNESAEMIA

[E83.4]

Def: Szérum magnéziumszint $> 1,05 \text{ mmol/l}$.

Et: Leggyakrabban veseelégtelenségben és magnéziumtartalmú antacidák alkalmazásakor fordul elő.

Továbbá: rhabdomyolysis; parenteralis Mg^{2+} -adás esetén.

Kl: Általában tünetmentes laborlelet. Tünetek inkább egyidejűleg fennálló hypocalcaemia és/vagy hyperkalaemia estén észlelhetők:

- Izomgyengeség, émelygés, paraesthesia az arcon.
- Hypoventilatio.

– Magnézium-narcosisig progressáló somnolentia.

– **EKG:** PQ-megnyúlás, a QRS-komplex kiszélesedése.

Th: A magnézium parenteralis túladagolásakor hatékony antidotum az iv. kalcium.

Terminális veseelégtelenség okozta hypermagnesaemia/hyperkalaemia esetén: dialízis végzendő.

KALCIUM

Pph: Lásd a Mellékpajzsmirigy fejezetben.

HYPOCALCAEMIA

[E83.5]

Def: A szérum össz-kalciumszint $< 2,2 \text{ mmol/l}$; az ionizált kalcium $< 1,1 \text{ mmol/l}$.

Et: 1. Normális ionizált kalciumszint mellett: Különböző eredetű hypoalbuminaemiák.

2. Csökkent ionizált kalciumszint mellett:

a) Normális magnéziumszinttel.

- PTH alacsony, foszfát magas:
  - Hypoparathyreosis.
  - Átmenetileg primer hyperparathyreosis miatt végzett parathyroidectomy után.
- PTH magas, foszfát alacsony:
  - D-vitamin hiány.
  - Görcsoldó kezelés.
  - Pancreatitis.
- PTH magas, foszfát normális vagy emelkedett:
  - Pseudohypoparathyreosis.
  - Rhabdomyolysis.
  - Túltáplálás.
  - Renális tubularis acidózis.
  - Krónikus veseelégtelenség.

b) Alacsonyabb magnéziumszinttel.

- Alkoholizmus.
- Malabsorptios szindróma.
- Gyógyszer által indukált (pl. kacsdiuretikum, gentamycin, cisplatin terápia).

Kl: – Hypocalcaemiás tetania: Megtartott tudat melletti görcsrohamok, gyakran paraesthesiakkal, a kéz őzfej-tartása, hangsúlyos görcs.

– Chvostek-tünet: A n. facialis ütögetése pozitív esetben a szájzug izomrángást váltja ki.

– Trousseau-tünet (ejtsd: „trussó”): A felkarra feltett, felpumpált vényomásmandzsetta – néhány perces artériás középnyomás – pozitív esetben a kéz őzfejtartását eredményezi.

– **EKG:** QT-megnyúlás.

DD: Hyperventilációs tetania (össz-kalciumszint normális, az ionizált kalcium szintje a respiratoricus alkalózis miatt alacsonyabb) – **Th:** A beteg megnyugtatósa, esetleg zacskóba lélegeztetés.

Dg: Tünetek + szérum kalciumszint $< 2,2 \text{ mmol/l}$.

Th: A) Oki.

B) Tüneti:

- Tetania esetén: Iv. kalcium adás.
  - Tartós kezelés: Per os kalcium szubsztitúció, esetleg D-vitaminnal kiegészítve.
- (Részleteket lásd Mellékpajzsmirigy fejezetben)

HYPERCALCAEMIA

[E83.5]

Def: Szérum össz-kalciumszint $> 2,7 \text{ mmol/l}$; ionizált kalciumszint $> 1,3 \text{ mmol/l}$.

Ep: A kórházban fekvő betegek kb. 1%-ánál mutatható ki hypercalcaemia.

Pth: Lásd a Mellékpajzsmirigy fejezetben.

Et: 1. A hypercalcaemia hátterében leggyakrabban rosszindulatú daganatok állnak (az esetek kb. 60%-a). Legtöbbször: bronchus- és mammacarcinoma, plasmocytoma.

- **Osteolyticus hypercalcaemia** csontmetastasisok esetén (pl. mammacarcinomban) és plasmocytomban. A tumorsejtek indirekt módon, cytokin felszabadítás (TGF α , TNF, IL-1, stb.) útján stimulálják az osteoclastokat $\rightarrow$ osteolysis $\rightarrow$ hypercalcaemia.
- **Paraneoplasziás hypercalcaemia** a daganat által ectopiasan termelt parathormon-rokon peptidek (parathormon related peptides, PTHrP) is kiválthatnak (pl. bronchuscarcinomban). A tumoros hypercalcaemiában szenvedő betegek 90%-ánál mérhető emelkedett PTHrP szint, függetlenül attól, hogy van-e csontmetastasis.
- 2. **Endocrin okok: Primer hyperparathyreosis** (az esetek 20%-a), hyperthyreosis, mellékvesekéreg elégtelenség.
- 3. **Gyógyszer által indukált: D-vitamin vagy A-vitamin intoxicatio**, tamoxifen, thiazid-diuretikum, kalcium-tartalmú kationcserélők, stb.

4. **Immobilitatio**.

5. **Sarcoidosis** (a macrophagokban 1,25(OH) $_2$ -D $_3$ képzés).

6. Vesetranszplantáció után átmenetileg (a veseelégtelenség során mellékpajzsmirigy túlműködés alakul ki).

Kl: A) Esetenként az alapbetegség tünetei (pl. ismert tumoros betegség).

B) A hypercalcaemia tünetei: A betegek felében nem észlelhető specifikus hypercalcaemia utaló tünet (véletlen laborlelet).

- **Vese:** Polyuria, polydipsia (= renalis diabetes insipidus); volumenpótlás hiányában exsiccosishoz és anuriahoz vezet.
- **Gyomor-bélrendszer:** Hányinger, hányás, obstipatio, ritkán pancreatitis.
- **Szív-/vázizomzat:** Ritmuszavarok, az EKG-n QT-rövidülés, adynamia, izomgyengeség, pseudoparalysis.
- **KIR/pszichés:** Psychosis, somnolentia, coma.

Hypercalcaemiás krízis 3,5 mmol/l feletti szérum kalciumszintnél fenyeget:

- Polyuria, polydipsia.
- Hányás, exsiccosis hyperpyrexiaival.
- Pszichotikus tünetek, somnolentia, coma.

Dg: 1. Hypercalcaemia; Szérum kalciumszint $\uparrow$.

2. A hypercalcaemia okai:

- **Parathormon** (intakt PTH) primer hyperparathyreoidismusban $\uparrow$, tumoros hypercalcaemiában $\downarrow$.
- **PTH-related peptide (PTHrP)** tumoros hypercalcaemiában $\uparrow$.
- 1,25(OH) $_2$ -D $_3$ -vitamin $\uparrow$ sarcoidosis okozta hypercalcaemiában.
- 25(OH)D $_3$ $\uparrow$ D-vitamin intoxicatióban.

• Tumorkeresés (mellkas röntgen, nőknél mammográfia, hasi UH, immun-ELFO, stb.).

Th: Hypercalcaemiás krízisben:

A) Oki.

B) Tüneti:

• **Általános teendők:**

1. A legfontosabb terápiás eljárás a forszírozott diuresis (5 l/nap vagy több) fiziológiás sóoldattal és furosemiddel, a só- és vízháztartás ellenőrzése mellett (káliumpótlás!).

2. A kalciumbevitel leállítása (pl. ásványvízzel).

Cave: Szívglikozidok és thiazid diuretikumok!

3. **Bifoszfonátok:** A választandó szer tumor által indukált hypercalcaemia esetén.

Hat: Gátolja az osteoclast-aktivitást.

Dos: Pl. pamidronsav 45-90 mg iv. 2 óra alatt beadva vagy zoledronat 2-4 mg iv. 5 perc alatt; szükség szerint 3-4 hetente ismételhető.

Megi: A calcitonin hatása túl rövid.

• **További terápiás lehetőségek:**

- A **glukokortikoszteroidok** D-vitamin antagonisták $\rightarrow$ alkalmazásuk D-vitamin függő hypercalcaemiában (D-vitamin intoxicatio, M. Boeck) indikált; ezen túlmenően a plasmocytoma okozta hypercalcaemiát is kedvezően befolyásolják.

– Veseelégtelenségben haemodialízis alacsony kalciumtartalmú dializáló oldattal.

Prg: A hypercalcaemiás krízis halálozása elérheti az 50%-ot.

A SAV-BÁZIS HÁZTARTÁS ZAVARAI

Élettan: A vérben a pH 7,37-7,45 közötti fiziológiás hidrogénion-koncentrációt (isohydia), savas anyagcseretermékek állandó képződése ellenére 3 szabályozó mechanizmus tartja állandó szinten:

1. Pufferrendszer.

2. Respiratoricus szabályozás a CO $_2$ kilégzésén keresztül.

3. Renalis szabályozás a hidrogénionok kiválasztásával.

Ad 1.+ 2.: Pufferolás:

A szervezet 2 extracellularis és 2 intracellularis pufferrendszerrel rendelkezik:

• Extracellularis: Bikarbonát (HCO $_3^-$).

Plazmafehérjék.

• Intracellularis: Foszfát (HPO $_4^{2-}$).

Haemoglobin.

A CO $_2$ tüdőn keresztüli kilégzésének és a HCO $_3^-$ vese általi szabályozásának képessége következtében a szensav-bikarbonát-pufferrendszer jelentősége a legnagyobb. Működése a Henderson-Hasselbalch-egyenlet írható le:

$$pH = 6,1 + \log \frac{(HCO_3^-)}{(H_2CO_3)} = 6,1 + \log \frac{20}{1} = 6,1 + 1,3 = 7,4$$

Ad 3.: A vesében a hidrogénion-koncentráció szabályozása lassabb és elhúzódóbb, mint a respiratoricus szabályozás és 3 mechanizmuson keresztül zajlik:

• Bikarbonát-reszorpció:

Míhogy a bikarbonát a pufferolás és az ehhez kapcsolódó CO $_2$ -kilégzés következtében a szervezetben felhasználódik, a vesében kell regenerálnia. Ebben a karboanhidráz enzim fontos szerepet játszik: minden regenerált HCO $_3^-$ molekuláért egy H $^+$ -ion szecernálódik, miközben az elektromos egyensúly fenntartására Na $^+$ reabszorbeálódik.

• Titrálható aciditás.

• Ammoniumion-termelés, mely a főleges hidrogénionok tubularis semlegesítésére szolgál.

Pth: A sav-bázis háztartás zavarai 3 csoportra oszthatók:

1. A respiratoricus zavarok a fokozott vagy csökkent CO $_2$ -kilégzés következtében jönnek létre, mely a fenti egyenlet nevezőjét változtatja meg.

2. A metabolikus zavarok megváltozott bikarbonát-koncentrációval járnak, mely az egyenlet számlálójának változását vonja maga után.

3. Kevert zavarok metabolikus és respiratorikus eltérések kombinációjaként jönnek létre.

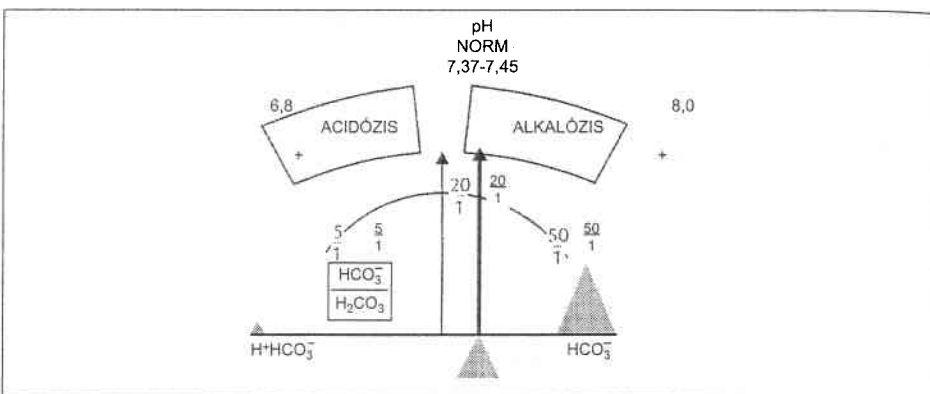
Kompenzációs mechanizmusok:

A hidrogénion-koncentráció állandóan tartására (isohydia) a szervezet kompenzációs lehetőségként a bikarbonát-koncentráció változásait a CO $_2$ -koncentráció azonos irányú változtatásával egyenlíti ki, és fordítva.

! A respiratoricus zavarok metabolikusan kompenzáltak. A metabolikus zavarok respiratoricusan kerülnek kiegyenlítésre.

Ha a kompenzáció keretében a pH a 7,37-7,45 közötti tartományban mozog, kompenzált zavarról, ezen túl nem kompenzált zavarról van szó. Egy normálisnak észlelt pH-érték tehát nem jelent egyértelműen normális sav-bázis háztartást. A normális pH csak arról ad felvilágosítást, hogy a kompenzációs mechanizmusok még működnek.

Dg: Ha ismert a pH-egyenlet 2 változója, a 3. érték kiszámítható és ezáltal a sav-bázis háztartás zavarának mibenléte diagnosztikailag besorolható.

Artériás normálértékek:

pCO ₂ a vérben	Férfi 35-46 / nő 32-43 Hgmm
Standard bikarbonát	21 - 26 mmol/l
pH	7,37 - 7,45

Base excess (BE)

A pufferbázisok normálértéktől való eltérése.

Normáltartománya: +/- 2,0 mmol/l.

A sav-bázis háztartás zavarai a kompenzációs mechanizmusokkal:

	Alkalózis Dekompenzált	Kompenzált	Acidózis Kompenzált	Dekompenzált	
Metabolikus: pH					Metabolikus: pH
HCO ₃ ⁻	↑	N	N	↓	HCO ₃ ⁻
pCO ₂	↑	↑	↓	↓	pCO ₂
	N (↑)	↑	↓	N (↓)	
Respiratoricus					Respiratoricus
pH	↑	N	N	↓	pH
HCO ₃ ⁻	N (↓)	↓	↑	N (↑)	HCO ₃ ⁻
pCO ₂	↓	↓	↑	↑	pCO ₂

∴ A pCO₂ és HCO₃⁻ a sav-bázis háztartás egyszerű zavarainál a kompenzáció miatt egyirányú változást mutatnak (kevert zavarok esetén ez a szabály nem érvényes).

A HCO₃⁻ súlyos eltérése (< 15, illetve > 40 mmol/l) arra utal, hogy a primer zavar a metabolikus oldalon keletkezett (metabolikus acidózis vagy alkalózis áll fenn).

ACIDÓZIS

Az acidózis általános hatásai a szervezetre:

1. A sejtekből történő káliumkiáramlás következtében extracelluláris **hyperkalaemia** jön létre, amely azonban az acidózis kiküszöbölésével helyreáll (sőt átsapthat káliumhiányba).
2. Az **acidózis csökkenti az érfal katekolamin-érzékenységet** (pl. cardiogen shockban) és a szívre negatív inotrop hatást gyakorol.
3. Súlyos acidózis a **vesék csökkent perfúziójához** vezet (shock + acidózis anuria).
4. A vizelet pH-ja általában savas.

5. Mivel a vér-agy gát CO₂ tekintetében jól átjárható (a savas anyagcseretermékekkel és bikarbonáttal ellentétben), a respiratoricus zavarok hamarabb vezetnek a liquor pH-jának eltolódásához, mint a metabolikus zavarok.

METABOLIKUS ACIDÓZIS [E87.2]

Et: 1. **Addíciós acidózis:**

• **Endogén savképzés:**

- **Ketoacidózis:** Precoma/coma diabeticum (β-hidroxibutirát és acetoacetát felszaporodás), éhezési állapotok, alkoholizmus.
- **Laktátacidózis:** Laktát (tejsav) felhalmozódás shockban, hypoxiában, ritkán biguanidkezelés szövődményeként, súlyos thiaminhiányban, stb.

• **Exogén savbevitel:** Szalicilát, metilalkohol, glikolmérgezés, stb.

2. **Retenciós acidózis:**

Csökkent renális savkiválasztás.

- **Veseelégtelenség.**
  - **Distalis tubularis acidózis (I-es típus)** csökkent H⁺-ion szekrécióval.
3. **Szubtraktiós acidózis:**
- **Enteralis bikarbonátvesztés,** pl. hasmenés miatt.
  - **Renális bikarbonátvesztés:**
    - Proximalis tubularis acidózis (II-es típus).
    - Karboanhidráz-gátló kezelés.

Kl: Mély, Kussmaul-légzés (= kompenzáció).

Dg: Klinikum + vérgázanalízis.

HCO₃⁻ ↓, kompenzatorikusan a pCO₂ is ↓.

pH normális (kompenzált) vagy ↓ (dekompenzált).

A Cl⁻ és az anion-gap értékétől függően 2 konstelláció állhat elő:

- **Hyperchloraemiás acidózis normális anion-gap-el:** pl. szubtraktiós acidózis.
  - **Normochloraemiás acidózis megnövekedett anion-gap-el:** pl. addíciós és retenciós acidózis.
- ∴ Normális esetben a szérum anionok 85%-át a Cl⁻ és HCO₃⁻ ionok teszik ki, a többi anion (proteinek, szulfát, foszfát, organikus anionok) összessége az anion-gap.

Leegyszerűsített kiszámítás: Anionrés ≈ Na⁺ - (Cl⁻ + HCO₃⁻)

Normáltartomány: 12 ± 4 mmol/l.

RESPIRATORICUS ACIDÓZIS [E87.2]

Et: Különbféle eredetű **légzési elégtelenség** alveolaris hypoventilatioval (lásd a Tüdőbetegségek fejezetben).

Kl: • **Hypoventilatio** a légzési elégtelenség tüneteként.

• Gyengeség, comaig terjedő dezorientáció.

Dg: Klinikum + vérgázanalízis:

pCO₂ ↑, kompenzatorikusan HCO₃⁻ is ↑.

pH normális (kompenzált) vagy ↓ (dekompenzált).

pO₂ ↑.

ALKALÓZIS

Az alkalózis általános hatásai a szervezetre:

1. A sejtekbe történő kálium beáramlás és a tubularis káliumszekréció miatt **káliumhiány** jön létre.
2. Az alkalózis az ionizált Ca⁺⁺-frakció csökkenéséhez vezet (→ tetania).
3. **A vizelet pH-ja általában alkalikus.** Kivéve extrarenális káliumvesztés okozta metabolikus alkalózisban: ez esetben a vese a K⁺ visszatartása céljából enyhén savanyú vizeletet választ ki („paradox aciduria”).

METABOLIKUS ALKALÓZIS

[E87.3]

Et: 1. Savas gyomornedv vesztese (pl. hányás).

2. Vízajtó kezelés okozta hypokalaemia: Káliumhiányban fokozott a renális H^+ -kiválasztás.

3. Mineralokortikoid-túlkínálat (Conn-szindróma, mineralokortikoid-kezelés): A mineralokortikoidok fokozzák a K^+ és H^+ kiválasztását a vese distalis tubulusaiban.

4. Fokozott bikarbonát bevitel.

Kl: • Esetleg csökkent (felületes) légzés (=kompenzációs mechanizmus).

• Elvértve tetania.

• Néha cardialis tünetek: Extrasystolia.

Dg: Klinikum + vérgázanalízis:

$HCO_3^- \uparrow$, kompenzatorikusan a pCO_2 is $\uparrow$.

pH normális (kompenzált) vagy $\uparrow$ (dekompensált).

Fiziológiás sóoldat bevitelét követő renális Cl^- -kiválasztás alapján 2 csoport különíthető el:

• Klorid-érzékeny forma:

A 24 órás vizelet kloridtartalma $< 10 \text{ mmol/l}$: Gyomornedv vesztes, diuretikum terápia $\rightarrow$ az alkalózis 0,9%-os NaCl-oldat infundálásával korrigálható.

• Kloridrezisztens forma:

A 24 órás vizelet kloridtartalma $> 20 \text{ mmol/l}$: Mineralokortikoid túlkínálat.

RESPIRATORICUS ALKALÓZIS

[E87.3]

Et: Fokozott alveolaris ventilatio:

• Pszichés hyperventilatio (a leggyakoribb!) – lásd a Hyperventilációs szindróma fejezetben.

• Kompenzációs hyperventilatio hypoxiás állapotban.

• Hyperventilációval járó központi idegrendszeri betegségek.

• Egyéb ritka okok: Septicus shock, hepaticus encephalopathia, stb.

Kl: • Hyperventilatio, mint kiváltó ok.

• Elvértve hyperventilációs tetania [R06.4] paraesthesiával, izomremegéssel.

• Súlyos esetben esetleg az agyi perfúzió csökkenése miatt ingerlékenység, koncentráció zavar, tudatzavar alakulhat ki.

Dg: Klinikum + vérgázanalízis:

$pCO_2 \downarrow$, kompenzatorikusan a HCO_3^- is $\downarrow$.

pH normális (kompenzált) vagy $\downarrow$ (dekompensált).

!!: Hyperventilatio mind respiratoricus alkalózisban (= kiváltó ok), mind metabolikus acidózisban (= kompenzatorikus) megfigyelhető, azonban a respiratoricus alkalózissal járó hyperventilatio általában pszichogén eredetű és teljesen egészséges állapotban lép fel.

A SAV-BÁZIS HÁZTARTÁS ZAVARAINAK KEZELÉSE

A) Oki kezelés: A kiváltó ok kiküszöbölése!

B) A tüneti kezelés óvatosan, szoros laborkontroll mellett végzendő.

• Respiratoricus acidózis:

A ventilatio gépi fokozása, a CO_2 eltávolítására.

• A metabolikus acidózis akkor válik veszélyessé, ha a pH $< 7,15$.

Bikarbonát bevitel $\rightarrow HCO_3^- + H^+ \rightarrow H_2O + CO_2 \rightarrow$ kilégzés a tüdő keresztül.

Feltétele: Intakt légzés, a CO_2 kilégzését biztosítandó.

$NaHCO_3$ -szükséglet mmol-ban = negatív base excess (BE) x tskg/3

!!: A viszonylag gyorsan reverzibilissé váló kórképekben (pl. diabeteses ketoacidózisban) a bikarbonát bevitel indikációja óvatosan állítandó fel. A bikarbonát a hypokalaemia veszélye miatt lassan és frakcionáltan infundálendő! A plazmabikarbonát nem emelhető 15 mmol/l fölé.

• Respiratoricus alkalózis:

A gyakori pszichés hyperventilatio esetén a beteg megnyugtatósa, a belélegzett levegő CO_2 -tartalmának emelése a holtteret növelésével (zacskóba lélegeztetés orvosi felügyelettel) javasolt.

• A metabolikus alkalózis akkor válik veszélyessé, ha a pH $> 7,55$.

– A kloridérzékeny formánál (pl. gyomornedvvesztés): 0,9%-os NaCl-oldat infúziója. Nátriumtúlterhelés veszélye esetén arginin-klorid oldat adható.

– Hypokalaemia esetén: K^+ -szubsztitúció.

Függelék

ENTERALIS TÁPLÁLÁS (ET)

Def: Az enteralis táplálás (ET) a parenteralis táplálással (PT) összehasonlítva a táplálékfelvétel fiziológias szövődésménymentes formája.

Az alábbi prioritást elvileg bármely terápiás táplálás esetén be kellene tartani: A legfontosabb cél mindig a beteg normális táplálása, mely folyékony táplálék adásából, táplálózsondán keresztül ET-ből, ET + P kombinációjából, valamint totális PT-ből áll. A PT ezért a lehető leggyorsabban át kell váltani az ET valamely formájára.

Amennyiben az ET-ra 2-4 hétnél hosszabb ideig van szükség percutan endoszkópos gastrotomia (PEG) kialakítása indikált. Rendszerint elegendő a ballasztanyagot is tartalmazó standardizált nagymolekulájú farmadiéta.

I: M. Crohn, rövidbél-szindróma; kifejezett soványtság különféle kórképekben (pl. anorexia nervosa), senilis vesztő betegségben szenvedők (pl. daganatos megbetegedés, AIDS, stb.) – a hiányos táplálás elnyújtja sebgyógyulással, gyakori nosocomialis fertőzéssel, hosszabb időtartamú lélegeztetéssel, tartós kórházi tartózkodással és magasabb halálozással jár.

Kl: A beteg akarata ellenére történő táplálása.

Politrauma, shock, metabolikus acidózis (pH $< 7,25$), hyperlactataemia, súlyos anyagcserezavar, súlyos akut anyagcsere kisiklás (coma diabeticum, hepaticum vagy uraemicum), stb.; hányás, aspiráció veszély, ileus, vérzés, perforatio, peritonitis, súlyos malabsorptios szindróma, stb.

MH + A szondatáplálás egy különleges veszélye az aspirációs pneumonia (a beáramlási arány ellenőrzése!)

Szö: Az ET-ban részesülő betegek széklete általában folyékony, anélkül, hogy ezt hasmenésként értékelné. ET esetén gyakori probléma a hasmenés, melyet a táplálékmennyiség gyors növelése, a táplálék baktériummal való szennyeződése, a túl magas laktóztartalom, a zsírintolerancia, a túl gyors beadás, a túl nagy volumenű vagy a túl hideg szondatáplálás, de a kórosan megváltozott bélflóra is okozhat. További gondot jelenthet a hányás. Hányás esetén a táplálék mennyiségének átmeneti csökkentése, prokinetikum adása vagy vékonybél szonda levezetése segíthet. Egyes betegekben magas kalóriatartalmú táplálás mellett emelkedhetnek a transzamináz és az alkalikus foszfatáz szintek; legtöbbször azonban spontán visszatérnek a normális tartományba. Elektrolitzavarok előfordulhatnak ($\rightarrow$ rendszeres kontroll).

ET mellett rendszeresen ellenőrizni kell az általános állapotot, valamint a beteg testsúlyát és figyelni kell a esetleges refluxra, bélhangokra, székelési szokásokra és bélgázösszagra.

Összetétel/alkotórészek:

Az enteralis tápoldatok összetételének alapvetően meg kell egyeznie a kiszámolt normális táplálékéval. Ennek során az energiaszükséglet 15-35%-át fehérfé, 15-35%-át hosszú vagy közepes láncú trigliceridek és hozzávetőleg 45-55%-át szénhidrátok fedezik. Ezen túlmenően megfelelő mennyiségű elektrolitot, nyomelemet és vitamint kell bevinni. Az iparilag előállított szondatáplálék standardizált. Szénhidrát komponensként poli-, oligo- és diszacharidok kiegyensúlyozott keveréke javasolt. A laktóz a gyakori laktóztolerancia miatt nem alkalmas. A zsír 1/3 részben többszörösen telítetlen zsírsavból, 1/3 részben egyszeresen telített zsírsavból és 1/3 részben telített zsírsavból áll.

Enteralis táplálékok:

Szondatáplálék formák	Egyéb megjelölések
Nagymolekulájú szondatáplálék Standardizált nagymolekulájú diéta Módosított nagymolekulájú diéta	Tápanyagként meghatározott diéta, formadiéta Egyszerű, teljesen kiegyensúlyozott vagy standard formadiéta Alternatív formadiéta Speciális diéták
Alacsonymolekulájú szondatáplálék Elemi diéta Oligopeptid diéta	Kémiaileg meghatározott diéta Asztronauta diéta Szintetikus diéta, peptid diéta

Beadási technika:

1. Orális bevitel (ivás):

! Nyelészavarban és nyelőcsőbetegségben nem szenvedő, tiszta tudatú beteg.

2. Nasogastricus szonda:

! Rövid idejű szondatáplálás.

MH/Szö: Idegentest érzés a garatban, reflux oesophagitis, nyomási fekély, dislocatio, pszichés megterhelés, stb.

A szonda helyzetét a táplálás megkezdése előtt röntgenvizsgálattal ellenőrizni kell. Gyomorszonda esetén a tápoldatot mindig bolusban kell adni, mert folyamatos bevitel vagy rövid időintervallumok esetén fennáll a gyomoratonia veszélye. Duodenum-/jejunumszondát pl. a felső intestinalis traktus megbetegedéseiben vagy műtétet követően, illetve gastricus táplálás mellett kialakuló súlyos oesophagealis refluxban alkalmaznak. A pontos elhelyezés röntgen vagy endoszkópos ellenőrzés mellett történik. A duodenumszondán keresztüli táplálékbevitelnek folyamatosnak kell lennie, a dumping szindróma elkerülése érdekében.

3. PEG:

! Tartós szondatáplálás, az oesophagus stenotizáló folyamatai.

A behelyezésnél – legalábbis veszélyeztetett betegekben – tanácsos profilaktikusan antibiotikumot adni (pl. egy alkalommal 1 g ceftriaxon iv.). A táplálást 12-24 órával a behelyezést követően lehet megkezdeni. Aspiráció veszélyeztető a táplálék ülte vagy 45°-helyzetben adandó.

Szö: Ritkán hibás szúrás, vérzés, peritonitis, stoma körüli sebfertőzés (3-30%), → rendszeres bőr és stoma-ápolás, kötéscsere, a beteg és a családtagok oktatása.

A műtétet követően az ET csak a gyomorműködés beindulása után (kb. a 2-4. posztoperatív napon) kezdhető. A szondatáplálék mennyisége az alapbetegségtől, a szonda végének helyzetétől és a szubjektív tolerálhatóságtól függően napi 250-500 ml-es lépésekben, lassan emelendő. A szondatáplálékot a felhasználás előtt szobahőmérsékletre kell melegíteni (ne legyen túl hideg!). Amennyiben a táplálás felépítése kapcsán hasmenés, puffadás vagy hányás lépne fel, vagy az enteralisan bevitt táplálék mennyiségét kell csökkenteni, vagy 1-2 napig kizárólag teát kell adni. Ezt követően óvatossággal ismét felépíthető a táplálás. Az optimális energia és folyadékennyiség elérése előtt a hiányzó folyadék, elektrolit és tápanyagmennyiséget parenteralisan kell bevinni.

ET esetén a normális cirkadián táplálási ritmusnak megfelelően előnyös 6-8 órás éjszakai szünetet beiktatni. A hordozható, hálózattól független pumpák lehetővé teszik a beteg mobilitását.

Szondatáplálás speciális indikációk esetén:

A standardizált nagymolekulájú diéták mellett az ipar többszörösen módosított szondatáplálékokat kínál. Rendszerint azonban hiányoznak azok a jól kontrollált, prospektív tanulmányok, melyek izokalóriás táplálás esetén a speciális diétáknak a standardizált, nagymolekulájú diétával szembeni klinikai hasznát igazolnák. Cukorbeteg számára olyan diétákat fejlesztettek ki, melyekben cukorpótló anyagot alkalmaznak. Ezen pótszerek azonban tolerálhatatlanság miatt gastrointestinalis reakciókat eredményezhetnek. Gyakran az anti-diabeticus kezeléshez igazított ballasztanyag mentes, standardizált szondatáp ugyan olyan megfelelő és job-

ban tolerálható. Az intenzív osztály által gondozott cukorbeteg részére nem szükséges speciális szondatáplálás, mert a glukózanyagcsere megfelelő mennyiségű inzulin adásával biztosan irányítható.

ET krónikus gyulladásos bélbetegségekben:

Az ET indikációja M. Crohnban szenvedő, növekedésben visszamaradt gyermekekben egyértelműen fennáll. Colitis ulcerosa akut stádiumában az enteralis diétával végzett kezelés nem biztonságos.

ET daganatos betegekben:

A malnutritio fontos kockázati tényező a szövődmények és a kedvezőtlen prognózis tekintetében. Ezért a nyaktájék vagy a nyelőcső daganatainak tervezett radio-kemoterápiája előtt a dysphagiával járó mucositis veszélye miatt javasolt PEG profilaktikus kialakítása.

PARENTERALIS TÁPLÁLÁS (PT)

A parenteralis táplálás a fiziológiától eltérő táplálkozási forma, amely számos súlyos szövődménnyel járhat. Lehetőség szerint csak rövid ideig alkalmazandó, amennyiben az orális vagy a szondatáplálás lehetetlen, illetve ellenjavallt. A parenteralisról az orális táplálásra való áttérés megkönnyíthető az igényeket fedező kiegyensúlyozott formadiéta közbeiktatásával.

A PT számára az ipar „all-in-one” oldatot ajánl:

Mind a három komponens együtt, ahol a zsír a felhasználás előtti összekeverésig egy elkülönített tartályban van, illetve két részben elkülönítve (glukóz és aminosavak az egyikben, zsír a másikban).

Napi igény: Mobilis betegek 30-35 kcal/tskg/nap;

Immobilis betegek 25 kcal/kg/nap.

1 kcal = 4,2 kJ.

Parenteralisan adható tápanyagok (felnőtt adagok):

1. Szénhidrátok, hypertóniás glukózoldat formájában, pl.

20%-os glukóz = 0,8 kcal/ml.

40%-os glukóz = 1,6 kcal/ml.

Dos: 100-400 g glukóz naponta, egyenletes infúziós sebességgel 24 órán át. Inzulin hozzáadása cukorbetegségben nem szenvedőknél általában nem szükséges.

Inzulin indikációja: Perzisztens hyperglykaemia vagy a glukóz infúzió közben jelentkező glucosuria. Sepsisben ügyelni kell a normoglykaemia fenntartására (javítja a prognózist).

Az adag a vércukorszinttől és a glukózbeviteltől függ (tájékoztatóképpen: 1 E kristályos inzulin kb. 5 g glukózt fed le).

Egyéb szénhidrátok használata nem ajánlott, mert csaknem mindegyikük glukóz képződésével metabolizálódik, valamint a vesében kevésbé szívódnak vissza, ezáltal kalóriavesztéssel járnak!

2. Aminosav tápoldatkeverék.

A napi szükséglet kb. 1-1,5 g/tskg naponta (kb. 100 g/nap).

3. Zsíremulziók.

Szójabab olajból készült közepes szénláncú triglicerideket (MCT) tartalmazó készítmények. 10%-os zsírolat = 1,0 kcal/ml, 20%-os zsírolat = 2,0 kcal/ml. 3 napon túl folytatott parenteralis táplálás esetén az esszenciális zsírsavhiány tüneteinek (többek között hyperkeratoticus dermatosisok) elkerülése érdekében zsíremulziót kell adni.

Közben ellenőrizni kell a triglicerid szintet, amit 250 mg/dl alatt kell tartani.

Dos: Mint orális táplálás esetén a teljes kalória bevitel kb. 30%-a. Kezdetben 1 g/tskg/nap; később esetleg maximum 100 g/nap-ig emelhető.

Kl: Közvetlenül a műtét után, illetve shock, acidózis, terhesség, májkárosodás esetén.

4. Elektrolitpótlás

Az elektrolitvesztést pótolni kell:

Teljes parenterális táplálás esetén kb. 1000 kcal (4187 kJ) 1 l tápoldat-keverékhez (aminosav + szénhidrát) átlagosan a következő elektrolit mennyiséget kell adni:

Na ⁺ (+ Cl ⁻)	: 50 mmol
K ⁺	: 30 mmol
Ca ²⁺	: 3 mmol
Mg ²⁺	: 3 mmol
Foszfát	: 15 mmol

Feltétel: Egyensúlyban levő elektrolit-háztartás.

Megj: A foszfát és a kalcium nem tehető egy infúziós palackba!

5. Vitamin- és nyomelem pótlás.

A tápoldatot lehetőleg nagy kaliberű vénába (centrális véna) kell adni, esetleg kisdózisú heparin (1 NE/1 ml) adásával kiegészítve, megakadályozandó a katétervég körüli fibrinogén lerakódást.

Emellett biztosítani kell a víz- és az elektrolitbevitel, valamint kiválasztás egyensúlyát:

- Klinikum (bőrturgor, nyálkahártyák, oedema?, szomjúság?, láz?).
- Centrális vénás nyomás.
- Testsúly.
- Hb, Ht, szérum összfehérje, elektrolitok.
- Vizelet (mennyiség, ozmolalitás, glukóz és elektrolitok).

Szö: • **Thrombosis**, mely legtöbbször a katétervégén keletkezik.

• **Fertőzés:** Katéterinfekció sepsis veszélyével (főleg bõrbaktériumok okozta).

Megj: A teljes PT a vékonybél lymphoid szövetének (GALT = gut associated lymphoid tissue) és a szekretoros IgA csökkenéséhez vezet.

• **A só- és víz-háztartás zavara** (Na⁺, K⁺, Ca²⁺, Mg²⁺, foszfát).

Parenterális hiperalimentáció esetén (főleg a cachecticus) a szérum foszfátszintet is ellenőrizni kell: Az erőltetett szénhidrátbevitel a foszforilációt is fokozza → **hypophosphataemia + polyneuropathia**.

• **Hypertrigliceridaemia**, reverzibilis zsírmáj, esetleg „fat overloading syndrome”.

- Transzaminázok, bilirubin ↑.
- Thrombocytopenia + thrombocyt funkciózavar, esetleg vérékenységgel.
- Az O₂-diffúziós kapacitás csökkenése.

• **Hyperglykaemia**.

Ritkán szénhidrát túlkínálat vagy B₁-vitamin (thiamin) hiány esetén laktacidózis.

• **Epekőképződés**.

Hónapokon át tartó parenterális táplálás esetén esetleg csontfájdalommal járó osteopathia (metabolic bone disease).

• Nyomelemhiány okozta tünetek (hosszantartó parenterális táplálás mellett).

6. NEFROLÓGIA

Internet-információ: www.gfn-online.com – Deutsche Gesellschaft für Nephrologie

Diagnosztikai eljárások

A) Anamnézis:

1. A diuresis és a mictio zavarai:

Polyuria:	> 2000 ml vizelet/nap
Oliguria:	< 500 ml vizelet/nap
Anuria:	< 100 ml vizelet/nap
Pollakisuria:	Gyakori vizelés, többnyire cystitisben.
Alguria:	Fájdalmas vizelés cystitisben és urethritisben.
Stranguria:	Igen heves, görcsös fájdalommal járó mictio cystitis és urethritis esetén.
Dysuria:	Nehezített vizelés/gyenge vizeletsugár hólyagürítési zavarok fennálltakor (pl. prostata adenoma).

2. Vesetáji fájdalmak:

- Hevenyen fellépő, **colicaszerű** (típusos esetben a fájdalom a genitáliákba sugárzik, vizelési inger haematuria kíséri): pl. ureterkő.
- Tartós, tompa fájdalom a vesetájon és/vagy ütögetésre a vesetáj érzékenysége: pl. pyelonephritisben.
- 3. **Oedema**: (glomerulonephritis, nephrosis szindróma, veseelégtelenség).
- 4. **Fejfájás** (pl. hypertonia, pyelonephritis, veseelégtelenség következtében).
- 5. **Láz**: (pl. akut pyelonephritisben).
- 6. Előző betegségek.

B) Fizikális vizsgálat

- Sápadság? (pl. **renalis anaemia**).
- Café au lait bőrszíneződés? (anaemia és urokrómok lerakódása uraemiában).
- Uraemiás foetor?
- Oedema?
- **Magasvérnyomás?**
- Paraumbilicalisan hallható „stenosis” zöreje? (pl. veseartéria szűkület következtében).
- Pericardialis dörrszörej? (pl. uraemiában).
- Halk szívhangok + tágult nyaki vénák? (pl. uraemia során kialakult pericardialis folyadékgyülem erectio nyeként).
- Tachypnoe és nedves szörtyzörejek? (pl. veseelégtelenségben a hypervolaemia okozta alveolaris tüdőöregedés mára utal).
- Tapintható vesetumor? (pl. Wilms-tumor, polycystás vese, stb.).

C) Laboratóriumi leletek

1. A vizelet vizsgálata

► Inspekció:

A vizelet urokrómtartalma, és ezáltal a normális **vizelet színének intenzitása egyenes arányban áll a vizelet fajsúlyával, és fordítottan arányos a vizelet mennyiségével.**

- Szomjazást követően: A vizelet sötétborostyánszínű + fajsúlya (maximum 1035 g/l-ig), illetve ozmolalitása (1200 mosm/kg-ig) emelkedik.
- Vízterhelést követően: A vizelet színe a vízhez válik hasonlatossá, fajsúlya (1001 g/l-ig), illetve ozmolalitása (50 mosm/kg-ig) csökken.

Klasszikus kivétel: Diabetes mellitus: bőséges diuresis és világos vizeletszín, de a glucosuriának köszönhetően viszonylag magas fajsúly. Proteinuriában ugyancsak emelkedik a vizelet fajsúlya.